

RADIESTEZJA (łac. *radius* promień, *aesthesis* odczuwać), odczuwanie promieni lub promieniowania; techniki, dzięki którym rzekomo możliwe jest wykrywanie przedmiotów, określanie ich położenia i charakterystyk oraz zespół twierdzeń mających je uzasadniać.

R. posługiwano się najczęściej w wyznaczaniu odpowiednich miejsc dla obozowania, lokalizacji budowli, kopania studni i w poszukiwaniu złóż rud metali; rolę „detektora” odgrywa cały organizm radiestety, zaś wskaźnika – najczęściej trzymana w odpowiedni sposób różdżka (różdżkarstwo) lub wahadło (wahadlarstwo); w skrajnym wypadku badania radiestezyjne dokonywane są bez żadnego wskaźnika, jedynie na podstawie odczuć radiestety; r. fiz. służy do wykrywania tzw. cieków i żył wodnych, określania ich charakterystyk (głębokości pod powierzchnią ziemi, wielkości strumienia), wykrywania pokładów surowców, poszukiwania przedmiotów lub osób, badania stanu organizmów (wykrywanie chorób) i możliwego ich powiązania z przebywaniem w strefach „napromieniowanych”; r. mentalna przez odpowiednie nastawienie myśli i stawianie pytań oraz „umowie” radiestety ze wskaźnikiem ma uzyskiwać właściwe odpowiedzi.

W próbach wyjaśnienia mechanizmów r. przyjmuje się, że wykrywany lub charakteryzowany przedmiot w specyficzny sposób oddziałuje na organizm radiestety; zakłada to z kolei istnienie generowanych przez ten przedmiot pól lub strumieni cząstek; w zależności od typu przedmiotu, sytuacji będących przedmiotem badania przyjmuje się różnorodne nośniki oraz mechanizmy oddziaływania przedmiotu na radiestetę; korzystając z zasobu wiedzy obecnego przyrodoznawstwa, najczęściej wymienia się pola elektromagnetyczne, oddziaływania akustyczne, naładowane elektrycznie składniki powietrza atmosferycznego, które dzięki odpowiednim mechanizmom konwersji energii i wzmocnieniu sygnałów ujawniają się jako określone zmiany zachowania wskaźnika; często rolę nośnika oddziaływań przypisuje się specyficznym polom związanym z różnymi substancjami lub kształtami przedmiotów, biopolom lub energiom psych., których nie są jakimś specyficznym zestawem znanych oddziaływań fiz.; w próbach podejmowanych w celu wyjaśnienia mechanizmów r. często używane są sformułowania bogate w niezrozumiałą terminologię zaczerpniętą z ezoteryki (→ ezoteryzm) lub języka zaawansowanej fizyki teor. (→ pseudonauka); stwierdzane zmiany zachowania wskaźnika tłumaczy się też zachodzeniem zjawiska ideomotorycznego, czyli niezależnej od woli i emocji radiestety reakcji układów nerwowego i mięśniowego na treści jego myśli wymuszające reakcję.

Trafność orzeczeń r. jest przedmiotem sporów; spośród wielu twierdzeń odnoszących się do zastosowań r. najbardziej podstawowe poddawano surowym testom, a orzeczenia radiestetów wielokrotnym rygorystycznym próbom (m.in. radiesteci mieli za zadanie wskazanie przepływu wody przez określone segmenty układu rur; → falsyfikacja); ilość pozyt. wyników/odpowiedzi kwalifikowanych różdżkarzy był zbieżny z odpowiedziami formułowanymi „na ślepo”; w przypadku rzekomej zdolności radiestetów do prowadzenia rozpoznania na dalekie odległości (teleradiestezja) nie tylko dużo trudniej jest ustalić, czy faktycznie zaszła detekcja, ale także niepomierne poszerza się zakres okoliczności tłumaczących niepowodzenie; największe znaczenie w mechanizmie detekcji przypisuje się tu udziałowi w niewielkim stopniu kontrolowanego „czynnika mentalnego”, który dla badań przyr. ma być trudno dostępny lub pochodzić z niedostępnego dla nich obszaru rzeczywistości; jeśli nawet postuluje się jego dostępność dla metod przyrodoznawstwa, przywołuje się skomplikowane zależności między znanymi oddziaływaniami, najnowsze teorie fiz., wykraczające poza przyrodoznawstwo zjawiska (np. promieniowanie kształtów lub „kolorów”); często jednak eksplikacje mechanizmów r. zawierają sformułowania stwarzające pozór nauk., często zdradzające u osób je formułujących brak krytycyzmu i przygotowania w dziedzinie przyrodoznawstwa lub wręcz niechęć-

ną postawę wobec naturalistycznie uprawianego przyrodoznawstwa.

Działalność w obszarze r. wiąże się także z wytwarzaniem i sprzedażą urządzeń, mających za zadanie chronić przed szkodliwymi promieniowaniami, oraz usługami eksploracyjnymi i diagnostycznymi świadczonymi za opłatą; r., konkurując nie tylko z metodami uznawanymi za wiarygodne, ale także z in. z obszaru pseudo- i → paranauki, towarzyszy reklama, a nawet oszustwa; szczeg. podatne są na nią osoby niedostatecznie wykształcone w zakresie przyrodoznawstwa oraz ludzie znajdujący się w sytuacjach krańcowych, gotowi przyjąć każdą formę pomocy; do stosowania r. uciekają się też osoby starające się uzyskać odpowiedź o znaczeniu przewencyjnym (np. czy dany pokarm będzie korzystny dla organizmu) lub terapeutycznym (czy dane lekarstwo pomoże).

Do stosowania r. może prowadzić uprzednie zaangażowanie w jakąś postać → okultyzmu, ezoteryki czy → magii i odwrotnie – nabycie przekonania o skuteczności r. i zastosowanie jej stanowi „pomost” do tajemnych praktyk i „poszerzonego” oglądu rzeczywistości; 1942 Kongr. Świętego Oficjum zabroniła duchownym udzielania porad radiestezyjnych.

AAS 26(1942) 148; M. Gardner, *Fads and Fallacies in the Name of Science*, NY 1957 (*Pseudonauka i pseudouczni*, Wwa 1966); H. Ladorski, *W kręgu r.*, Pz 1984; Z.P. Zagórski, *R. Uwierzyć, odrzucić czy wyjaśnić?*, Problemy 40(1984) z. 7, 46-51; B. Pylak, *Psychotronika – problem czy tajemnica?*, AK 109(1987) 324-334; J.L. Crozier, J. Mandorla, *ABC de la r.*, P 1991 (*R. od podstaw*, Wwa 2003); J. Hołownia, *Nauki przyrodnicze a strefy geopatyczne i r.*, Wr 1993; J.T. Enright, *Water Dowsing. The „Scheunen” Experiments*, Naturwissenschaften 82(1995) 360-369; tenże, *Dowsers Lost in a Barn*, tamże 83(1996) 275-277; P. Kiskowski, *Co warto wiedzieć o r.?*, Gd 1997; B. Pylak, *Poznawać w świetle wiary*, Wwa 2003.

Józef Zon